

**บทบาทของหนังสือพิมพ์ภาษาไทยรายวัน
ในการนำเสนอสาระเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
Roles of the Thai Daily Newspapers in
Presenting Environmental Issues**

ดร.บุญจง ชาวสิทธิวงษ์*

Boonchong Chawsithiwong, Ph.D.

บทคัดย่อ

ในปัจจุบันหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยเกือบทุกฉบับจะนำเสนอข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยระหว่างเดือนเมษายน 2544 ถึง มิถุนายน 2545 จำนวน 1,659 ชิ้น ได้รับการนำมาวิเคราะห์เนื้อหาสาระโดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยในการจัดการสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ได้พยายามหาคำตอบสำหรับคำถาม 2 คำถาม ได้แก่ ในช่วงปีเศษที่ผ่านมา หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยส่วนใหญ่สนใจสิ่งแวดล้อมในประเทศใด? และจากการนำเสนอประเด็นสิ่งแวดล้อมในช่วงเวลาดังกล่าว รูปแบบการนำเสนอของหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยอย่างไร? การศึกษาโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาจากหนังสือพิมพ์หรือการศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิดังกล่าว พบว่า หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยเป็นองค์กรสื่อมวลชนที่มีบทบาทสำคัญมากในการมีส่วนร่วมจัดการสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยปัจจุบัน โดยมากการนำเสนอข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมมักเน้นประเด็นสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับพลังงานบ่อยครั้งมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ความหลากหลายทางชีวภาพ ชยะ น้ำ ป่าไม้ ทรัพยากรทางทะเล การพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม สารเคมีอันตราย ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อม และอากาศ ตามลำดับ ส่วนรูปแบบการนำเสนอ

* รองศาสตราจารย์ หลักสูตรการจัดการสิ่งแวดล้อม สำนักพัฒนาบัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ป่งชี้การปฏิบัติหน้าที่หนังสือพิมพ์คงเน้นการเสนอข่าวข้อเท็จจริงและการให้ความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเช่นอดีตที่ผ่านมา แต่มีแนวโน้มว่าหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยกำลังพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยทำหน้าที่อื่น ๆ นอกจากการเพียงเป็นผู้เสนอข่าวและข้อมูลทางวิชาการ ที่สำคัญหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยได้แสดงบทบาทหน้าที่ในการควบคุมความเป็นไปของสังคมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอย่างเห็นได้ค่อนข้างชัดเจน นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับรัฐ การเป็นผู้สืบสวนข้อเท็จจริง การเป็นผู้สานประโยชน์กรณีขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น นับว่าเป็นแนวโน้มที่ดีในแง่คุณภาพของสื่อหนังสือพิมพ์ตามกระบวนการประชาธิปไตย และจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมไทยในอนาคตมากขึ้น ถ้านักข่าวและนักหนังสือพิมพ์ได้มีความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและมีโอกาสเข้าถึงข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ทั้งนี้ นักข่าวและนักหนังสือพิมพ์ต้องพยายามรักษาจุดยืนที่สำคัญของตนไว้โดยดูแลกันเองเพื่อจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ ยืนอยู่เคียงข้างประชาชนและรักษามลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ

Abstract

Environmental Information has been currently pressed in most Thai daily newspapers. The details of each environmental issue from newspapers during April, 2001 and June 2002 were analyzed by identifying types of environmental issues and functions of newspapers. The purpose of this research is to study the roles of Thai daily newspapers on environmental management. It is found that the current Thai daily newspapers have a very important role to play as a participant in environmental management. Most environmental issues presented in the Thai daily newspapers during the period of study were related to energy. The environmental issues during that time period that were given priority were biodiversity, solid wastes, water, forests, ocean resources, environmental quality development, hazardous substances, environmental conflict, and air, respectively. Functions of newspapers, which mostly emphasize environmental news and information, are similar to those in the past. However, there is a tendency of better development in their participative role in environmental management. Thai daily newspapers perform quite a prominent role in social control related to environmental issues. Moreover, they also acted as a medium between the public and the state, verifier of environmental news, mediator for solving environmental disputes and so on. The finding shows a tendency of better newspapers quality in democratic process. It would be advantageous to the Thai society if the press got more environmental education and had more access to environmental information. It's very important that the press keep their good images by professional self-regulation related to ethical issues, standing side by side with the public and being strictly responsible for national interests.

ความเป็นมาและความสำคัญ

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาแม้จะทำให้ประเทศเจริญขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญก้าวหน้าของสังคมทางวัตถุได้เพิ่มขึ้นพร้อม ๆ กับการเพิ่มจำนวนประชากร ความต้องการบริโภคที่เพิ่มขึ้น ทำให้ต้องมีการผลิตมากขึ้น นั่นหมายถึง การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้มากขึ้น ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดลดน้อยลงและอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมจากการใช้อย่างขาดประสิทธิภาพ ปัญหาความขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติอาจเป็นปัญหาคุกคามคุณภาพชีวิตของประชาชนในยุคปัจจุบัน และอาจจะเป็นปัญหาอย่างใหญ่หลวงต่ออนุชนรุ่นหลังในอนาคตอีกด้วย ที่ผ่านมากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมากและไม่ประหยัด เป็นผลให้ป่าไม้ของประเทศลดลงอย่างรวดเร็ว ดินเสื่อมคุณภาพ เนื่องจากมีการใช้ปุ๋ยและสารเคมีในอัตราสูง มีการชะล้างหน้าดิน ทั้งจากการบุกรุกลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การทำไร่เลื่อนลอย การทำเหมืองแร่ในป่าที่อุดมสมบูรณ์ และอื่น ๆ

นอกจากปัญหาทรัพยากรธรรมชาติลดน้อยถอยลงและอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมแล้ว ผลพวงของการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาทุกแผนนับแต่แผนพัฒนาประเทศฉบับแรกจนถึงฉบับปัจจุบัน ยังก่อให้เกิดปัญหามลพิษอีกด้วย ทั้งมลพิษทางน้ำ อากาศ เสียง และกากของเสีย ยิ่งมีการพัฒนาประเทศมากขึ้น ปัญหามลพิษก็มากขึ้นเป็นเงาตามตัว จนปัจจุบันนี้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมและปัญหามลพิษถือได้ว่าเป็นปัญหาที่สำคัญระดับประเทศที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงของชาติที่ต้องการแก้ไขอย่างเร่งด่วน มิฉะนั้นแล้วปัญหานี้จะก่อให้เกิดการคุกคามต่อสวัสดิภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งประเทศได้ และไม่เฉพาะกับคนยุคปัจจุบันเท่านั้น ยังรวมถึงอนุชนในรุ่นต่อไปด้วย

ปัจจุบันการค้าระหว่างประเทศมีเรื่องสิ่งแวดล้อมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย หากสินค้าและบริการมิได้รับการพัฒนาให้ได้ตามมาตรฐานสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศผู้ประกอบการอาจประสบปัญหาการส่งออกสินค้าไทย ทำให้ขายได้และตลาดต่างประเทศลดลง ส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศด้านอื่น ๆ ด้วย (Clements, R.B., 1996: 34-35)

ข้อมูลข่าวสารมีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในสังคมเมืองสมัยใหม่มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลในระดับบริหารทั้งในองค์กรภาครัฐและองค์กรภาคเอกชน อาหารเช้าพร้อมข่าวสารข้อมูลจากสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์หรือวิทยุ เป็นวิถีชีวิตปกติของผู้บริหารส่วนใหญ่ ในระดับชาวบ้านอาจเริ่มต้นวันใหม่ด้วยอาหารเช้าพร้อมฟังข่าววิทยุหรือโทรทัศน์ หรือได้รับข่าวสารข้อมูลจากประชาคมในชุมชน ปัจจุบันมีการอ่านข่าวหนังสือพิมพ์พร้อมการวิจารณ์ทางโทรทัศน์และวิทยุด้วย สะดวกสำหรับบุคคลที่ไม่ชอบอ่านหนังสือพิมพ์หรือขาดทักษะในการอ่าน หรือมีอุปสรรคในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ ในบรรดาสื่อมวลชนดังกล่าว หนังสือพิมพ์ค่อนข้างจะมีลักษณะบางประการที่ดีกว่า เช่น สามารถทบทวนข้อมูลข่าวสารได้โดยสะดวก สามารถเก็บหลักฐานข้อมูลและใช้อ้างอิงได้ ในขณะที่สื่อโทรทัศน์และวิทยุ เมื่อผ่านหูผ่านตาแล้วมักยุ่งยากหากจะทำการทบทวนข้อมูลข่าวสาร เก็บ หรืออ้างอิงข้อมูลข่าวสารเหล่านั้น ด้วยลักษณะเด่นดังกล่าว องค์กรภาครัฐเกือบทุกองค์กรมักมีการตัดข่าวหนังสือพิมพ์จากหลาย ๆ ฉบับที่เกี่ยวข้องกับภารกิจและกิจกรรมขององค์กรเพื่อเสนอผู้บริหารระดับสูงทุกวัน ผู้บริหารภาครัฐส่วนใหญ่มักรู้เรื่องของตนเองจากหนังสือพิมพ์ บางกรณีที่มีการโยกย้ายสลับเปลี่ยนตำแหน่ง ผู้บริหารบางรายยังต้องฟังข้อมูลอ้างอิงเพื่อยืนยัน ข้อเท็จจริงจากหนังสือพิมพ์อีกด้วย

หนังสือพิมพ์รายวันเป็นสื่อมวลชนประเภทแรกที่มีมนุษย์คิดขึ้นตั้งแต่สมัยโบราณ หนังสือพิมพ์ในยุคโบราณเป็นเพียงแผ่นประกาศข่าว แล้วมีวิวัฒนาการเรื่อยมาหลายร้อยปีจนมีลักษณะเป็นหนังสือพิมพ์ที่เรารู้จักกันอย่างในปัจจุบัน หนังสือพิมพ์ฉบับแรกพิมพ์ขึ้นในประเทศเยอรมันในราวปี พ.ศ. 2152 แต่หนังสือพิมพ์รายวันฉบับแรกเกิดขึ้นในราวปี พ.ศ. 2245 สำหรับหนังสือพิมพ์ฉบับแรกของไทยชื่อ บางกอกรีกอร์เดอร์ ออกเป็นรายปักษ์เมื่อปี พ.ศ. 2387 ในสมัยรัชกาลที่ 3 ผู้ริเริ่มออกหนังสือพิมพ์ฉบับดังกล่าวในประเทศไทยคือหมอบรัดเลย์ ในสมัยรัชกาลที่ 4 พวกมิชชันนารีอเมริกันได้ทำการออกหนังสือพิมพ์รายวันและรายสัปดาห์ภาษาอังกฤษหลายฉบับแต่ก็ต้องเลิกกิจการไป ส่วนหนังสือพิมพ์ฉบับแรกที่พิมพ์และดำเนินการโดยคนไทยชื่อหนังสือพิมพ์คอร์ต หรือ คอร์ตข่าวราชการ จัดทำโดยเชื้อพระวงศ์หลายพระองค์ในปี พ.ศ. 2418 และหนังสือพิมพ์ภาษาจีนใน

ประเทศไทยฉบับแรกชื่อหนังสือพิมพ์ สันจิงญ์เอ้อบัว เริ่มตีพิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2446 (ชานาญ นานาผล, 2531 : 8-9)

การแบ่งประเภทของหนังสือพิมพ์มีการใช้เกณฑ์หลากหลาย เช่น แบ่งตามลักษณะเนื้อหา แบ่งตามรูปแบบ แบ่งตามลักษณะการจำหน่ายและเผยแพร่ และใช้เกณฑ์อื่น ๆ ปัจจุบันหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยแบ่งตามลักษณะเนื้อหาเป็นหนังสือพิมพ์ทั่วไปและหนังสือพิมพ์เฉพาะเรื่อง หนังสือพิมพ์ประเภททั่วไปเป็นหนังสือพิมพ์ที่มีจำหน่ายอยู่ในท้องตลาดทั่วไปเช่น ไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด มติชน และอื่น ๆ ส่วนหนังสือพิมพ์เฉพาะเรื่อง เช่น ประชาชาติธุรกิจ ฐานเศรษฐกิจ ชาวพาณิชย์ เป็นต้น ถ้าหากแบ่งโดยใช้เกณฑ์ลักษณะการจำหน่ายและเผยแพร่จะมีหนังสือพิมพ์เช้า หนังสือพิมพ์บ่าย หนังสือพิมพ์รายวัน หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ เป็นต้น หากใช้เกณฑ์ทางภูมิศาสตร์จะมีหนังสือพิมพ์ระดับชาติ เช่น ไทยรัฐ เดลินิวส์ มติชน ข่าวสด และสยามรัฐ เป็นต้น และหนังสือพิมพ์ระดับท้องถิ่น ซึ่งอาจเป็นหนังสือพิมพ์ระดับภูมิภาคและหนังสือพิมพ์ระดับจังหวัด หากใช้เกณฑ์ทางภาษาจะมีทั้งหนังสือพิมพ์ภาษาไทย หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ และหนังสือพิมพ์ภาษาจีน อย่างที่มีวางขายในตลาดทุกวันนี้ (ชานาญ นานาผล, 2531 : 11-12)

ยอมรับได้ว่าหนังสือพิมพ์เป็นองค์กรสื่อมวลชนสาขาหนึ่ง (Lars E., 1978: 1-10) ที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อประชาชนในสังคมไทย หนังสือพิมพ์ในฐานะสถาบันทางสังคมสถาบันหนึ่งที่มีบทบาทหลากหลายทั้งด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในฐานะผู้กระจายข่าวสาร เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เป็นองค์กรที่สามารถสร้างกระบวนการให้เกิดการยอมรับในเรื่องต่าง ๆ ด้วยเทคนิคการประชุมกลุ่ม การตัดสินใจและการโฆษณา และที่สำคัญเป็นเครื่องมือของการเมือง (Sommerlad, 1966: 15) ปัจจุบันหนังสือพิมพ์รายวันเกือบทุกฉบับได้เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและเข้ามามีบทบาทด้านสิ่งแวดล้อม บางฉบับได้จัดให้มีพื้นที่ในหน้ากระดาษเพื่อเนื้อหาสาระด้านสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ และมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมาเสนอต่อผู้อ่านทุกวันในแง่มุมต่าง ๆ ของการทำหน้าที่ในฐานะหนังสือพิมพ์ของประชาชน ได้แก่ การเสนอข่าวความเคลื่อนไหวในวงการศึกษา สิ่งแวดล้อม เสนอเรื่องราวเรียนเกี่ยวกับความเดือดร้อนของประชาชนอันเนื่องมาจากปัญหามลพิษ บทความวิชาการที่ประกอบด้วยสาระน่ารู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ทั้งการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมแก่ผู้อ่านด้วย ยิ่งกว่านั้นยังประกอบด้วย

คอลัมน์ที่เป็นบทวิเคราะห์วิจารณ์ แสดงความคิดเห็นต่อประเด็นสิ่งแวดล้อม ประเด็นใดประเด็นหนึ่ง หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยในปัจจุบันยังมีบทบาทสำคัญ ในการประสานประโยชน์ระหว่างการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วย (ฤดีมาส ปางพุฒิพงศ์, 2534: 12) เป็นการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาเป็นประโยชน์ต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วว่าสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อความมั่นคงของชาติในทางองเดียวกันกับหนังสือพิมพ์ จึงเห็นควรศึกษาบทบาทของหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยในการจัดการสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาบทบาทหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยในการจัดการสิ่งแวดล้อม ระหว่างเดือนเมษายน 2544 ถึงมิถุนายน 2545

ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาเฉพาะเนื้อหาสาระด้านสิ่งแวดล้อมจากหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยฉบับต่าง ๆ ระหว่างเดือนเมษายน 2544 ถึงมิถุนายน 2545 โดยพยายามตอบคำถาม 2 คำถาม ได้แก่ ในช่วงปีเศษที่ผ่านมาหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยส่วนใหญ่สนใจสิ่งแวดล้อมในประเด็นใด? และจากการนำเสนอประเด็นสิ่งแวดล้อมในช่วงเวลาดังกล่าว รูปแบบการนำเสนอองค์หน้าที่อะไรของหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยบ้าง?

วิธีการศึกษาวิจัย

1. วิเคราะห์เนื้อหาสาระในหลักฐานหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย จำนวน 1,659 ชิ้น แยกแยะหน้าที่ของหนังสือพิมพ์และประเด็นสิ่งแวดล้อม
2. เจงนับจำนวนประเด็นสิ่งแวดล้อมและหน้าที่ของหนังสือพิมพ์จากการดำเนินการในข้อ 1
3. จัดอันดับ (Priority) 10 อันดับแรก ตามความถี่ ของประเด็นสิ่งแวดล้อมที่นำเสนอบ่อยและการปฏิบัติหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ที่มักพบเสมอ

นิยาม

ทั้งนี้ได้กำหนดนิยามสำหรับการศึกษานี้ไว้ดังนี้

บทบาทของหนังสือพิมพ์ หมายถึง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และอื่น ๆ

หน้าที่ของหนังสือพิมพ์ หมายถึง การเสนอข่าว การให้ความรู้ทางวิชาการ โฆษณา ให้ความบันเทิง เป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนและภาครัฐ การเสนอคอลัมน์วิเคราะห์วิจารณ์ หรือเสนอความคิดเห็นของเจ้าของคอลัมน์ บทบรรณาธิการ การสืบสวนข้อเท็จจริง การสร้างประชามติ การควบคุมความเป็นไปของสังคม การแสวงหากำไรทางธุรกิจ การประสานประโยชน์ระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และอื่น ๆ

ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง กิจกรรมของมนุษย์ที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และปัญหาสิ่งแวดล้อม ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ อาทิ ป่าไม้ ดิน น้ำ อากาศ สัตว์ป่า ทรัพยากรทางทะเล สารเคมีอันตราย ชยะ ความหลากหลายทางชีวภาพ พลังงาน สารปนเปื้อน การพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การพัฒนาอย่างยั่งยืน กฎหมายสิ่งแวดล้อม และ ฯลฯ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าม้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนังสือพิมพ์และสิ่งแวดล้อมหลายรายการได้แก่

วิลาสินี พิพิธกุล ได้ทำการศึกษาบทบาทของหนังสือพิมพ์ในการสื่อสารเรื่องความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม กรณีมลพิษจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะ จังหวัดลำปาง โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่

- (1) ศึกษาประเด็นลักษณะเนื้อหาของการนำเสนอข่าวกรณีมลพิษแม่เมาะ ซึ่งเป็นกรณีศึกษาของเรื่องความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม
- (2) ศึกษานโยบาย กระบวนการกำหนดและการเลือกสรรข่าวสารของหนังสือพิมพ์ในการเสนอข่าวดังกล่าว
- (3) เพื่อประเมินบทบาทของหนังสือพิมพ์ในกรณีของความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม วิจัยประกอบด้วยกรณีวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือพิมพ์ระดับชาติและระดับท้องถิ่น การสัมภาษณ์บรรณาธิการแบบเจาะลึก และสัมภาษณ์บุคคลอื่น ๆ

ที่เกี่ยวข้องกับกรณีโรงไฟฟ้าแม่เมาะ รวมทั้งการสำรวจด้วยแบบสอบถามจากการสุ่มเลือกชาวบ้านแม่เมาะจำนวน 90 ราย

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า หนังสือพิมพ์นำเสนอข่าวความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมในรูปแบบของรายงานเหตุการณ์ที่ตีพิมพ์ไปแต่ละวัน โดยมุ่งประเด็นของความขัดแย้งและผลกระทบมากกว่าการนำเสนอประเด็นที่ให้ความรู้ความเข้าใจและสร้างความตระหนักในความจำเป็นของการแก้ไขในระยะยาว มีผลให้สังคมตื่นตัวกับเหตุการณ์ความเสี่ยงเป็นครั้ง ๆ ไป ทั้งนี้พบว่ามีปัจจัยและเงื่อนไขทั้งภายในและภายนอกขององค์กรหนังสือพิมพ์ที่เป็นข้อจำกัดในการสร้างประสิทธิภาพของการรายงานข่าวความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม เช่น นโยบาย การเลือกสรรและกำหนดวาระของหนังสือพิมพ์ ประสิทธิภาพของนักข่าว ความจำกัดของข้อมูลข่าวสาร และความขัดแย้งระหว่างฝ่ายอนุรักษ์และฝ่ายพัฒนาโครงการ (วิลาสินี พิพิธกุล, 2537: 119-131)

2) สตรี เฝ้านุญมี ศึกษาผลของความน่าเชื่อถือของหนังสือพิมพ์และน้ำหนักข้อโต้แย้งในเนื้อหาของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อเส้นทางการยอมรับข่าวสาร โน้มน้าวใจในสถานการณ์ความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม กรณีของการก่อสร้างโรงงานกำจัดกากของเสียอันตรายจากอุตสาหกรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบแบบจำลองการโน้มน้าวใจที่เรียกว่า ELM (Elaboration Likelihood Model) ของ Petty and Cacioppo และมุ่งทดสอบสมมุติฐาน 4 ประการ ได้แก่

(1) บุคคลที่มีแรงจูงใจและความสามารถในการคิดพิจารณาสารเพื่อการโน้มน้าวใจต่ำ จะเลือกใช้เส้นทางรอง (Peripheral route) มากกว่าเส้นทางหลัก (Central route)

(2) บุคคลที่มีแรงจูงใจในการคิดพิจารณาสารเพื่อการโน้มน้าวใจต่ำ แต่มีความสามารถในการคิดพิจารณาสารเพื่อการโน้มน้าวใจสูง จะเลือกใช้เส้นทางรองมากกว่าเส้นทางหลัก

(3) บุคคลที่มีแรงจูงใจในการคิดพิจารณาสารเพื่อการโน้มน้าวใจสูง แต่มีความสามารถในการคิดพิจารณาสารเพื่อการโน้มน้าวใจต่ำ จะเลือกใช้เส้นทางรองมากกว่าเส้นทางหลัก

(4) บุคคลที่มีแรงจูงใจและความสามารถในการคิดพิจารณาสารเพื่อการโน้มน้าวใจสูง จะเลือกใช้เส้นทางหลักมากกว่าเส้นทางรอง

ผลการวิจัยพบว่า มีเพียงสมมุติฐานที่หนึ่งเท่านั้นที่เป็นไปตามแบบจำลอง ELM ที่กล่าวเอาไว้ว่า บุคคลที่มีแรงจูงใจและความสามารถในการพิจารณาสารเพื่อการโน้มน้าวใจจะเปลี่ยนทัศนคติของเขาผ่านเส้นทางหลัก โดยการคิดพิจารณาข้อโต้แย้งเพื่อการโน้มน้าวใจ ในขณะที่บุคคลที่ขาดแรงจูงใจหรือความสามารถในการคิดพิจารณาสารเพื่อการโน้มน้าวใจ จะเปลี่ยนทัศนคติของพวกเขาผ่านเส้นทางรอง โดยอาศัยวิธีการประเมินอื่น ๆ ที่ง่ายกว่าการพิจารณาข้อโต้แย้ง (สฐี เผ่าบุญมี 2539: 26-39)

3) ชำนาญ นำนานผล ศึกษาเกี่ยวกับความสนใจและความคิดเห็นของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครที่มีต่อข่าวสารทางด้านสิ่งแวดล้อมในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย โดยการใช้แบบสอบถามกับนักเรียนจำนวน 1,110 คน ผลการวิจัยพบว่า (ชำนาญ นำนานผล 2531 : 105-119)

(1) นักเรียนมีความสนใจต่อข่าวสารทางด้านสิ่งแวดล้อมในหนังสือพิมพ์ในระดับมาก

(2) ความสนใจต่อข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมในหนังสือพิมพ์มีความสัมพันธ์กับเพศ ระดับการศึกษา ระดับคะแนนสะสม อาชีพของบิดาและมารดา สภาพการซื้อหรือรับหนังสือพิมพ์ของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

(3) นักเรียนมีความเห็นว่าหนังสือพิมพ์ควรเสนอข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมในระดับมาก

(4) ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อปริมาณข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมที่หนังสือพิมพ์ควรนำเสนอ มีความสัมพันธ์กับระดับการศึกษา ระดับคะแนนเฉลี่ยสะสม อาชีพของบิดาและมารดา และสภาพการซื้อหรือรับหนังสือพิมพ์ที่บ้านของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

4) กอบกุล กาญจนาลัย ทำการวิเคราะห์การเสนอเนื้อหาของหนังสือพิมพ์และสำรวจการเปิดรับความเข้าใจและการใช้ประโยชน์จากข่าวสารการเจรจาแกตต์รอบอุรุกวัย โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่

(1) เพื่อวิเคราะห์การเสนอเนื้อหาข่าวสารการเจรจาแกตต์รอบอุรุกวัยของหนังสือพิมพ์ประเภทต่าง ๆ

(2) เพื่อสำรวจการเปิดรับข่าวสาร ความเข้าใจ และการใช้ประโยชน์ จากข่าวสารการเจรจาแกตต์รอบอุรุกวัยของผู้รับสาร

(3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณการเปิดรับสื่อกับระดับ ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเจรจาแกตต์รอบอุรุกวัย วิธีดำเนินการวิจัย ใช้ทั้งข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิ ข้อมูลทุติยภูมิได้จากการวิเคราะห์เนื้อหาจาก หนังสือพิมพ์ 6 ชื่อฉบับ คือ ไทยรัฐ มติชน บางกอกโพสต์ ผู้จัดการรายวัน ฐานเศรษฐกิจ และข่าวพาณิชย์ ระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2536 - พฤษภาคม พ.ศ. 2537 รวม 909 ฉบับ ส่วนข้อมูลปฐมภูมิได้จากการสำรวจโดยใช้ แบบสอบถามแก่ผู้เข้าร่วมการสัมมนาตามโครงการเผยแพร่ความรู้เรื่องการเจรจา แกตต์รอบอุรุกวัยของหน่วยราชการรวม 445 คน

ผลการวิจัยพบว่า ปริมาณความถี่ในการเสนอข่าวสารการเจรจา แกตต์รอบอุรุกวัยของหนังสือพิมพ์ทั้ง 6 ชื่อฉบับ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ 0.05 โดยหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์จะมีปริมาณความถี่มากกว่า หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ทั้งนี้ข่าวสารที่หนังสือพิมพ์ทั้ง 6 ชื่อฉบับนำเสนอมากที่สุดคือประเด็นเกี่ยวกับการเปิดตลาด รองลงมาคือการค้าบริการ และสินค้าเกษตร คิดเป็นร้อยละ 20.3 , 16.6 และ 12.5 ตามลำดับ นอกจากนี้ปริมาณการเปิดรับสื่อ ทั้งจากการเข้าร่วมสัมมนาและจากหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับการเจรจาแกตต์รอบอุรุกวัย ไม่มีความสัมพันธ์กับระดับความรู้ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว แสดงว่ากลุ่มที่เปิด รับสื่อมากที่สุด มิได้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการเจรจาแกตต์รอบอุรุกวัยมากที่สุด ด้วย (กอบกุล กาญจนาลัย 2538 : 129-145)

5) ฤดีมาส ปางพุดพิงค์ ได้ทำการศึกษาบทบาทของหนังสือพิมพ์ใน การประสานประโยชน์ระหว่างการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศึกษากรณีการสร้างเขื่อนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย โดยได้ทำการ วิเคราะห์เนื้อหาจากกลุ่มประชากรหนังสือพิมพ์รายวันหรือรายอื่น ๆ แต่ไม่เกินราย สัปดาห์ จำนวน 10 ชื่อฉบับ ระหว่างการดำเนินการตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ช่วง ตุลาคม พ.ศ. 2530 ถึง ธันวาคม พ.ศ. 2533 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลได้จัดทำเป็นตารางรหัสเพื่อใส่จำนวน คุณลักษณะ ของเนื้อหาที่ได้จัดแบ่งไว้เป็น 3 ประเภท คือ เนื้อหาที่สนับสนุนการพัฒนาโครงสร้าง

พื้นฐาน เนื้อหาที่สนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และเนื้อหาที่แสดงถึงการประสานประโยชน์ระหว่างการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานกับการอนุรักษ์ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติพื้นฐานต่าง ๆ เช่น เปอร์เซ็นต์ ฐานนิยม และค่าเฉลี่ย

ผลการวิจัยพอสรุปได้ 5 ประการ ดังต่อไปนี้ (ฤดีมาส ปางพุดผิงค์ 2534: (1)-(2))

(1) เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วพบว่าหนังสือพิมพ์เสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างเขื่อนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตในแง่ของการสนับสนุนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน แตกต่างจากเนื้อหาที่สนับสนุนการอนุรักษ์และการประสานประโยชน์ โดยมีการเสนอเนื้อหาที่สนับสนุนการพัฒนาในปริมาณน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับเนื้อหาอีกสองด้านดังกล่าว และไม่มี ความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างเนื้อหาที่สนับสนุนการอนุรักษ์และเนื้อหาที่แสดงถึงการประสานประโยชน์

(2) หนังสือพิมพ์เสนอเนื้อหาสนับสนุนการพัฒนาและการอนุรักษ์ด้านใดด้านหนึ่ง มากกว่าเนื้อหาที่แสดงถึงการประสานประโยชน์ทั้งสองด้าน การเสนอเนื้อหาด้านใดเพียงด้านเดียวเกิดจากกระแสสังคม นโยบายของหนังสือพิมพ์ ความคิดเห็นและทัศนคติของนักข่าว แหล่งข่าวและความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าว รวมทั้งความตระหนักในบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสังคมของหนังสือพิมพ์

(3) การเสนอเนื้อหาประเภทต่าง ๆ ในแต่ละเดือนพบว่า หนังสือพิมพ์ได้เสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างเขื่อนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแตกต่างกันตามช่วงเวลา และสถานการณ์แวดล้อม โดย

- ทุกครั้งที่มีการนำโครงการสร้างเขื่อนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตเข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เพื่อการพิจารณอนุมัตินั้น จะมีความเคลื่อนไหวของการคัดค้านและมีการแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง ซึ่งทำให้หนังสือพิมพ์เสนอเนื้อหาทั้ง 3 ประเภทมากกว่าในช่วงเวลาอื่น ๆ นอกจากนั้นในช่วงเวลาดังกล่าว หนังสือพิมพ์ยังได้เสนอเนื้อหาที่สนับสนุนการประสานประโยชน์ทั้ง 2 ด้าน ในการเสนอข่าวสารในปริมาณที่มากกว่าการเสนอเนื้อหาเพียงด้านใด ด้านหนึ่ง

- ในช่วงเวลาที่ไม่มีการแสดงพลังคัดค้านจากกลุ่มต่าง ๆ หรือในช่วงเวลาปกติ หนังสือพิมพ์จะเสนอเนื้อหาทั้ง 3 ประเภทเกี่ยวกับเขื่อนในปริมาณที่น้อยลง อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาดังกล่าวจะมีการเสนอเนื้อหาเชิงสนับสนุนการสร้างเขื่อนมากกว่าการอนุรักษ์และการประสานประโยชน์

- ในช่วงเวลาที่มีเหตุการณ์สำคัญทางเศรษฐกิจ สังคม หรือการเมืองมาแทรก หนังสือพิมพ์จะลืมเรื่องเชื่อน บางเดือนไม่มีการเสนอเกี่ยวกับเรื่องเชื่อนเลย

(4) หนังสือพิมพ์ทุกประเภท ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในการเสนอเนื้อหาทั้ง 3 ประเภทเกี่ยวกับการสร้างเชื่อน

(5) นโยบายของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ รวมทั้งกรอบแนวความคิดของนักข่าวเป็นตัวกำหนดทิศทางในการเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเชื่อน

6) วรณี จงศักดิ์สวัสดิ์ ทำการศึกษาผลของสื่อมวลชนในการพัฒนาจิตสำนึกของประชาชนต่อปัญหามลพิษทางน้ำ โดยวิธีการสำรวจพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารด้านปัญหามลพิษทางน้ำ พร้อมกับศึกษาผลของสื่อมวลชนในการพัฒนาจิตสำนึกของประชาชนให้มีความรับผิดชอบและมีพฤติกรรมร่วมในการช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร โดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญและใช้แบบสอบถาม

ผลการวิจัยพอสรุปได้ดังนี้ (วรณี จงศักดิ์สวัสดิ์ 2536 : 30-89)

(1) กลุ่มตัวอย่างให้ความสนใจในปัญหามลพิษทางน้ำในระดับปานกลางและมาก มีเพียงร้อยละ 0.7 เท่านั้นที่ตอบว่าไม่สนใจ

(2) การเปิดรับข่าวสารด้านปัญหามลพิษทางน้ำจากสื่อมวลชน พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีการเปิดรับข่าวสารด้วยความถี่พอสมควรและบ่อยมาก และเมื่อจำแนกตามประเภทของสื่อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างได้รับข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์มากที่สุด รองลงมาได้แก่ หนังสือพิมพ์และวิทยุ

(3) ความสนใจในปัญหามลพิษทางน้ำ เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารด้านปัญหามลพิษทางน้ำ ผู้ที่มีความสนใจในปัญหามลพิษทางน้ำมาก มีแนวโน้มที่จะเปิดรับข่าวสารด้านปัญหามลพิษทางน้ำมากกว่าผู้ที่มีความสนใจในปัญหามลพิษทางน้ำน้อย

(4) การวิเคราะห์ผลของสื่อมวลชน พบว่า พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมปฏิบัติตนในการช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำ

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า ประเด็นสิ่งแวดล้อมที่นำเสนอในหน้าหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยมีหลากหลายมาก ทำนองเดียวกันการนำเสนอข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมของหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยมีกิจกรรมตามหน้าที่หนังสือพิมพ์ที่หลากหลายมากเช่นกัน ดังแสดงในตาราง

ตารางแสดงผลการศึกษาประเด็นสิ่งแวดล้อมและหน้าที่ของหนังสือพิมพ์จากหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยที่ตัดเก็บหลักฐานไว้จำนวน 1,659 ชิ้น ระหว่าง เมษายน 2544 ถึง มิถุนายน 2545

ประเด็นสิ่งแวดล้อม	หน้าที่ของหนังสือพิมพ์												
	การเสนอข่าวข้อเท็จจริง	การให้ความรู้วิชาการ	โฆษณา	บันเทิง	สื่อกลางระหว่างประชาชนรัฐ	คอยล์นำวิเคราะห์วิจารณ์และแสดงความเห็น	บทบรรณาธิการ	การสืบสวนข้อเท็จจริง	การสร้างประชาชาติ	การควบคุมความเป็นไปของสังคม	การแสวงหาวิถีทางธุรกิจ	การประสานประโยชน์	รวม
ป่าไม้	43	20	3	0	12	16	2	15	10	17	4	5	147
ดิน	26	13	1	0	4	4	0	5	6	10	4	1	74
น้ำ	51	18	7	0	21	19	1	16	14	19	5	9	180
อากาศ	22	18	0	0	10	3	0	8	3	10	6	0	80
สัตว์ป่า	17	5	0	0	4	4	2	3	2	3	0	1	41
ทรัพยากรทางทะเล	41	15	1	1	8	7	3	9	4	9	2	7	107
สารเคมีอันตราย	38	18	0	0	9	6	2	6	4	9	3	2	97
ขยะ	63	22	0	2	25	23	4	16	12	24	7	5	203
ความหลากหลายทางชีวภาพ	70	32	1	0	13	18	2	24	10	22	4	10	206
พลังงาน	77	45	5	1	32	34	2	28	17	22	9	10	282
สารปนเปื้อน	19	5	0	0	7	7	0	6	1	4	2	0	51
การพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม	33	13	3	1	10	7	1	4	5	13	2	7	99
การพัฒนาที่ยั่งยืน	17	3	0	0	5	4	1	0	0	4	0	1	35
กฎหมายสิ่งแวดล้อม	16	14	0	0	7	6	0	5	6	11	0	2	67
ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อม	20	8	0	0	11	7	0	9	4	13	0	9	81
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	14	6	0	0	4	1	0	0	1	3	1	0	30
สิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ	43	13	0	0	1	6	3	2	3	7	0	1	79
อื่นๆ	72	35	9	2	9	9	2	6	9	12	9	8	182
รวม	682	303	30	7	192	181	25	162	111	212	58	78	2,041

ข้อมูลจากตารางจะเห็นได้ว่าหากจัดอันดับประเด็นสิ่งแวดล้อมตามความถี่ที่ได้รับการนำเสนอมากที่สุด 10 อันดับแรก จะได้แก่ ประเด็นสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับพลังงาน ความหลากหลายทางชีวภาพ ขยะ น้ำ ป่าไม้ ทรัพยากรทางทะเล การพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม สารเคมีอันตราย ความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมและอากาศ ตามลำดับ ทำนองเดียวกันหากจัดอันดับหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ในการนำเสนอประเด็นสิ่งแวดล้อมตามความถี่จะพบว่า หน้าที่ของหนังสือพิมพ์ที่มักพบบ่อยมากที่สุด 10 อันดับแรกในการนำเสนอประเด็นสิ่งแวดล้อมได้แก่ หน้าที่ในการเสนอข่าวข้อเท็จจริง การให้ความรู้ทางวิชาการ การควบคุมความเป็นไปของสังคม เป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับรัฐ วิเคราะห์/วิจารณ์/แสดงข้อคิดเห็นของคอลัมน์นิสต์ การสืบสวนข้อเท็จจริง การสร้างประชนชาติ การประสานประโยชน์กรณีข้อขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อม การแสวงหากำไรทางธุรกิจ และการโฆษณา ตามลำดับ นอกจากนี้ในตารางจะเห็นได้ว่าผลรวมของประเด็น สิ่งแวดล้อมและหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ทั้งหมดจำนวน 2,041 ชิ้น มากกว่าจำนวนชิ้นของหนังสือพิมพ์ที่ตัดเก็บไว้ 1,659 ชิ้น นั่นแสดงว่า การนำเสนอบางครั้งมีประเด็นสิ่งแวดล้อมและการปฏิบัติหน้าที่หนังสือพิมพ์หลายประการ ในอัตรา 1 : 1.2

ผลการวิจัยนี้สามารถบ่งชี้สถานการณ์สิ่งแวดล้อมในช่วงเดือนเมษายน พ.ศ. 2544 ถึง มิถุนายน พ.ศ. 2545 ได้เป็นอย่างดี เป็นข้อมูลพื้นฐานที่แสดงให้เห็นสถานการณ์สิ่งแวดล้อมของประเทศในช่วงเวลาหนึ่ง ที่สามารถเปรียบเทียบกับความเปลี่ยนแปลงทั้งในอดีตและอนาคตได้ ทำนองเดียวกันเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับศึกษาการพัฒนาคุณภาพ สื่อหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยในการแสดงบทบาทและหน้าที่ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในช่วงเวลาที่ศึกษา และแนวโน้มในอนาคตในการมีส่วนร่วมของหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมไทย จึงนับว่าผลการวิจัยนี้น่าจะเป็นสารสนเทศฉบับหนึ่งที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาต่อไป

สรุป อภิปราย และเสนอแนะ

สรุป

หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยเป็นองค์กรสื่อมวลชนที่มีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วมจัดการสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยปัจจุบัน ประเด็นสิ่งแวดล้อมที่นำเสนอ

ในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยบ่อยมากที่สุด ได้แก่ ประเด็นเกี่ยวกับพลังงาน การนำเสนอมักอยู่ในลักษณะการให้ข่าวสารข้อเท็จจริงและการให้เสนอความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จึงบ่งชี้หน้าที่ฐานะเป็นเครื่องมือสื่อสารไปยังผู้รับสาร เป็นลายลักษณ์อักษรหรือภาพที่สามารถเสนอข้อมูลข่าวสารข้อเท็จจริงแก่สังคม แต่มีแนวโน้มในการทำหน้าที่อื่น ๆ มากขึ้นด้วย เช่น การควบคุมการเป็นไปของสังคม สื่อกกลางระหว่างรัฐกับประชาชน การให้ข้อคิดเห็นแก่สังคม และการสืบสวนข้อเท็จจริง รวมทั้งการสร้างประชาคมติ เป็นต้น

อภิปราย

ผลการศึกษาพบว่า ประเด็นสิ่งแวดล้อมที่นำเสนอบ่อยที่สุด 10 อันดับ ดัชนีนั้น อาจหมายถึงประเด็นสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในความสนใจของนักหนังสือพิมพ์ รายวันภาษาไทยมากตามอันดับก็ได้ ผลการศึกษาจึงไม่อาจสรุปได้ชัดเจนว่า ประเด็นสิ่งแวดล้อมที่ถูกนำเสนอบ่อย ๆ นั้นเที่ยงตรงตามความจริงเพียงไร และที่สำคัญประเด็นสิ่งแวดล้อมดังกล่าวบ่งชี้สถานการณ์สิ่งแวดล้อมในช่วงเวลานั้นได้เพียงไร

สำหรับหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ในการนำเสนอข่าวสิ่งแวดล้อมจะพบว่า หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยได้แสดงบทบาทเพื่อสังคมมากกว่าการนำเสนอ ประเด็นสิ่งแวดล้อมเพื่อแสวงหาผลประโยชน์สำหรับตน จะเห็นได้ว่าการจัดอันดับ หน้าที่หนังสือพิมพ์ในการนำเสนอประเด็นสิ่งแวดล้อมในลักษณะการแสวงหาผล กำไรทางธุรกิจและการโฆษณาอยู่ในอันดับท้าย ๆ ซึ่งไม่ตรงกับข้อคิดเห็นของบาง คนที่เห็นว่าสื่อมวลชนไทยมักแสวงหาผลประโยชน์จากการประกอบกิจการของตน (Redmond, M., 1999: 71-75)

จากการศึกษาวิจัยของ นฤมล ศรีสว่าง เมื่อปี 2532 เรื่องการศึกษา ปริมาณการนำเสนอข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในหนังสือ พิมพ์รายวัน พบว่าหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยเสนอข่าวสารสิ่งแวดล้อมและ ทรัพยากรธรรมชาติเน้นหนักเฉพาะด้านป่าไม้และสัตว์ป่า (วรรณิ์ จงศักดิ์สวัสดิ์, 2536: 36) จะเห็นได้ว่าแตกต่างไปจากผลจากการศึกษานี้ในปี 2544-2545 ที่ ประเด็นสิ่งแวดล้อมเน้นหนักเป็นเรื่องเกี่ยวกับพลังงาน ความหลากหลายทาง

ชีวภาพ ชยะ และน้ำ ความแตกต่างของประเด็นสิ่งแวดล้อมในช่วงเวลาศึกษาวิจัยที่แตกต่างกัน ทำให้เห็นว่าประเด็นสิ่งแวดล้อมของไทยเปลี่ยนไป ประเด็นด้านพลังงานได้เพิ่มความสำคัญมากขึ้นจนอยู่ในความสนใจของสังคมไทยมากที่สุดในปัจจุบัน

จากการศึกษาของ ณรงค์ ชำวิจิตร ในปี 2531-2533 โดยการวิเคราะห์เนื้อหาทางด้านสิ่งแวดล้อมของหนังสือพิมพ์ พบว่า รูปแบบการนำเสนอประเด็นสิ่งแวดล้อมที่พบมากที่สุด คือ ในรูปของข่าวซึ่งมีความถี่ในการนำเสนอสูงสุด (วรวณิ จงศักดิ์สวัสดิ์, 2536: 37) จะเห็นได้ว่า รูปแบบการนำเสนอประเด็นสิ่งแวดล้อมของหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยในปัจจุบันจากการศึกษานี้ยังคงอยู่ในรูปแบบเดิม คือ การเสนอข่าวและข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นความรู้เชิงวิชาการ แต่มีแนวโน้มที่ดีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพหนังสือพิมพ์จากอดีตสู่ปัจจุบันในด้านการเสนอข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษานี้พบว่า มีแนวโน้มที่หนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยจะปฏิบัติหน้าที่มากกว่าการเป็นเพียงผู้เสนอข่าวและให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมกับผู้อ่านเท่านั้น เช่น การทำหน้าที่หนังสือพิมพ์ในฐานะผู้ประสานประโยชน์กรณีขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อม การเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนกับรัฐ การเป็นผู้สืบสวนข้อเท็จจริง และสร้างประชาคมติ เป็นต้น ที่สำคัญหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยได้แสดงบทบาทหน้าที่ในการควบคุมความเป็นไปของสังคมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้นอย่างเห็นได้ค่อนข้างชัดเจน นับว่าเป็นแนวโน้มที่ดีในแง่คุณภาพของสื่อหนังสือพิมพ์ตามกระบวนการประชาธิปไตย (Edwards, 1998 : 22) และจะเป็นสิ่งดีต่อสังคมไทยในอนาคต ถ้านักข่าวและนักหนังสือพิมพ์ได้มีความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและมีโอกาสเข้าถึงข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ทั้งนี้ต้องพยายามรักษาจุดยืนที่สำคัญของตนไว้ ได้แก่ การมีจรรยาบรรณวิชาชีพโดยดูแลกันเอง ยืนอยู่กับประชาชน และรักษามลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ

บรรณานุกรม

- Clements R.B. 1996, **Complete Guide to ISO 14000**, New Jersey: Prentice Hall,
- Edwards, D. 1998, "Can We Learn the Truth about the Environment from the Media?"
The Ecologist. 28(1), pp. 1-22
- Sommerlad, E.L. 1966, **The Press in Developing Countries**, Sydney: Sydney University Press.
- Lars, E., 1978, **Newspapers as Organizations**, Farnborough: Saxon House.
- Redmond, M., 1999, **Wandering into Thai Culture**, Bangkok: Redmodian Insight Enterprises.
- ชำนาญ นานาผล, 2531, **ความสนใจและความคิดเห็นของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีต่อข่าวสารทางด้านสิ่งแวดล้อมในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย**, วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม
- ฤดีมาส ปางพุดพิงศ์, 2534, **บทบาทหนังสือพิมพ์ในการประสานประโยชน์ระหว่างการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม**. วิทยานิพนธ์ คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ
- วรรณิ จงศักดิ์สวัสดิ์, 2536, **การศึกษาผลของสื่อมวลชนในการพัฒนาจิตสำนึกของประชาชนต่อปัญหามลพิษทางน้ำ** วิทยานิพนธ์ วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต (สื่อสารมวลชน), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ
- วิลาสินี พิพิธกุล, 2537, **บทบาทของหนังสือพิมพ์ในการสื่อสารเรื่องความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม กรณีมลพิษจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะ จังหวัดลำปาง**, วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาสื่อมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- สุทธิ เผ่าบุญมี, 2539, **ผลของความน่าเชื่อถือของหนังสือพิมพ์และน้ำหนักข้อโต้แย้ง ในเนื้อหาของหนังสือพิมพ์ที่มีผลต่อเส้นทางการยอมรับข่าวสารโน้มน้าวใจในสถานการณ์ความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อม**, วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาการหนังสือพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.